

— توسعه پایدار جامع —
با تأکید بر مدیریت و کارآفرینی سبز

تألیف:

دکتر شمس‌السادات زاهدی

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی



سرشناسه: زاهدی، شمس السادات، ۱۳۲۳-
 عنوان و نام پدید آور: توسعه پایدار، تاکید بر مدیریت و کارآفرینی سبز / شمس السادات زاهدی؛ زیر نظر و ویراسته شده توسط: دانشگاه علامه طباطبائی.
 مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص: مصور، جدوا، نشر کتاب.
 فروست: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۸.
 شابک: ۹-۱۹۸-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸-۱۲۰۰۰ تومان
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: واژه نامه.
 یادداشت: کتاب نامه.
 یادداشت: نمایه.
 موضوع: توسعه پایدار
 موضوع: مدیریت محیط زیست
 شناسه افزوده: دانشگاه علامه طباطبائی. معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی
 رده بندی کنگره: ۲ ۱۳۹۵ ز ۸۶ / ت ۷۹ HC
 رده بندی دیوئی: ۳۳۸/۹
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۱۱۱۴۱

توسعه پایدار جامع ۱. اکبد بر مدیریت و کارآفرینی سبز

تألیف:
دکتر شمس‌الامانات زاهدی

زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه

شماره: ۹-۱۹۸-۳۱۱-۹۶۸-۹۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی

ویراستار: مهتاب برگریزان
همایه‌ساز: ماجد خلیل‌نژاد

طراح جلد: رسول خسروی بیگی
صفحه آرا: فریده دیوباد

شمارگان: ۵۰۰
طراحی: دانیل

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، بزرگراه شهید همت،

دهکده المپیک، میدان ورزش

تلفن مرکز انتشارات: ۴۴۷۳۷۶۵۵ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

چاپ اول ۱۳۹۵ قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار

فصل اول: الگوی توسعه پایدار جامع با تأکید بر قلمرو موضوعی، ساحت مکانی و محدودیت زمانی

۱	هدف‌های کلی
۱	هدف‌های رفتاری
۳	۱-۱. مقدمه
۴	۱-۲. تاریخچه توسعه پایدار
۵	۱-۳. تعریف توسعه پایدار
۶	۱-۴. نقد نظریه توسعه پایدار
۸	۱-۵. الگوی توسعه پایدار جامع
۸	۱-۵-۱. قلمرو موضوعی
۱۱	۱-۵-۲. قلمرو مکانی
۱۶	۱-۵-۳. قلمرو زمانی
۲۰	۱-۶. نتیجه‌گیری

۲۲	۱-۷. سخن پایانی
۲۲	۱-۸. خلاصه
۲۴	۱-۹. آزمون
۲۵	منابع

فصل دوم: مدیریت سبز

۲۷	هدف‌های کلی
۲۷	هدف‌های رفتاری
۲۹	۲-۱. مقدمه
۳۱	۲-۲. طاعت به عنوان سرمایه‌ای ارزشمند
۳۲	۲-۳. رابطه انسان با طبیعت
۳۵	۲-۴. تعریف مدیریت سبز
۳۶	۲-۵. فلسفه مدیریت سبز
۴۰	۲-۶. دلایل ضرورت مدیریت سبز
۴۶	۲-۷. جایگاه طبیعت در فرهنگ بومی ما
۴۸	۲-۸. نتیجه‌گیری
۴۹	۲-۹. خلاصه
۵۰	۲-۱۰. آزمون
۵۱	منابع

فصل سوم: استراتژی سبز

۵۳	هدف‌های کلی
۵۳	هدف‌های رفتاری
۵۵	۳-۱. مقدمه
۵۶	۳-۲. گستره استراتژی سبز
۵۷	۳-۳. سلسله‌مراتب هرم استراتژی
۶۱	۳-۴. تدوین استراتژی سبز

۶۲	۳-۴-۱. الگوی بلوغ استراتژی سبز
۶۴	۳-۴-۲. تحلیل آدیو
۶۶	۳-۵. نتیجه گیری
۶۷	۳-۶. خلاصه
۶۸	۳-۷. آزمون
۶۹	منابع

فصل چهارم: طراحی سبز

۷۱	هدف های کلی
۷۱	هدف های رفتاری
۷۳	۴-۱. مقدمه
۷۳	۴-۲. اصول طراحی سبز
۷۵	۴-۳. تقلید از حیات
۷۶	۴-۴. طراحی با رویکرد از گهواره تا گهواره (C2C)
۷۷	۴-۴-۱. تفاوت بازیافت و از گهواره تا گهواره
۷۹	۴-۴-۲. ارزیابی و اعطای گواهینامه C2C
۷۹	۴-۵. نوآوری در طراحی سبز
۸۰	۴-۶. ملاحظات مهم در طراحی سبز
۸۲	۴-۷. نتیجه گیری
۸۳	۴-۸. خلاصه
۸۴	۴-۹. آزمون
۸۵	منابع

فصل پنجم: کارایی محیطی

۸۷	هدف های کلی
۸۷	هدف های رفتاری
۸۹	۵-۱. مقدمه

۸۹	۵-۲. تعریف کارایی محیطی
۹۱	۵-۳. فلسفه کارایی محیطی
۹۲	۵-۴. هدف‌های اساسی
۹۲	۵-۴-۱. عامل چهار
۹۲	۵-۴-۲. عامل ده
۹۲	۵-۴-۳. عامل ایکس
۹۳	۵-۵. سطوح و ابعاد
۹۳	۵-۶. چگونه می‌توان کارایی محیطی را افزایش داد؟
۹۳	۵-۶-۱. دستور کار دولت‌ها
۹۴	۵-۶-۲. دستور کار جامعه مدنی
۹۴	۵-۶-۳. دستور کار بخش کسب و کار
۹۴	۵-۷. معیارها
۹۵	۵-۸. شاخص‌ها
۹۶	۵-۹. نتیجه‌گیری
۹۶	۵-۱۰. پیشنهادها
۹۹	۵-۱۱. خلاصه
۱۰۰	۵-۱۲. آزمون
۱۰۱	منابع

فصل ششم: کاهش ردپای محیطی

۱۰۳	هدف‌های کلی
۱۰۳	هدف‌های رفتاری
۱۰۵	۶-۱. مقدمه
۱۰۶	۶-۲. تاریخچه
۱۰۷	۶-۳. تعریف ردپای محیطی
۱۰۷	۶-۴. سرانه ردپای محیطی
۱۰۸	۶-۵. مزایا و محدودیت‌های تحلیل ردپای محیطی

۱۰۹	۶-۶. ارزیابی چرخه حیات
۱۱۰	۶-۷. نتیجه گیری
۱۱۱	۶-۸. خلاصه
۱۱۲	۶-۹. آزمون
۱۱۳	منابع

فصل هفتم: مدیریت پسماند

۱۱۵	هدف های کلی
۱۱۵	هدف های جزئی
۱۱۷	۷-۱. مقدمه
۱۱۸	۷-۲. تعریف پسماند
۱۱۸	۷-۳. تعریف مدیریت پسماند
۱۱۸	۷-۴. سلسله مراتب پسماند
۱۲۰	۷-۵. روش های جمع آوری پسماند
۱۲۳	۷-۶. بازیافت
۱۲۵	۷-۷. امحای پسماند
۱۲۶	۷-۸. اجتناب و کاهش
۱۲۶	۷-۹. نتیجه گیری
۱۲۷	۷-۱۰. پیشنهادها
۱۲۷	۷-۱۰-۱. فرهنگ سازی
۱۲۸	۷-۱۰-۲. امساک در استفاده از منابع
۱۲۸	۷-۱۰-۳. وضع قوانین و مقررات
۱۲۸	۷-۱۰-۴. رعایت موازین استقرار واحدهای تولیدی
۱۲۹	۷-۱۱. خلاصه
۱۳۰	۷-۱۲. آزمون
۱۳۱	منابع

فصل هشتم: ویژگی‌های نظام کار آفرینی

۱۳۳	هدف‌های کلی
۱۳۳	هدف‌های رفتاری
۱۳۵	۸-۱ مقدمه
۱۳۶	۸-۲ تعریف کار آفرینی
۱۳۷	۸-۳ رویکردهای سنتی به کار آفرینی
۱۳۸	۸-۴ رویکرد جدید به کار آفرینی
۱۴۰	۸-۵ پارچوب مفهومی
۱۴۳	۸-۶ یاد
۱۴۴	۸-۷ آزمون
۱۴۵	منابع

فصل نهم: کار آفرینی سبز

۱۴۷	هدف‌های کلی
۱۴۷	هدف‌های رفتاری
۱۴۹	۹-۱ مقدمه
۱۴۹	۹-۲ کسب و کار سبز
۱۵۰	۹-۳ مسئولیت اجتماعی کسب و کار
۱۵۱	۹-۴ کار آفرین سبز
۱۵۲	۹-۵ فلسفه کار آفرینی سبز
۱۵۴	۹-۶ کار آفرینی سبز و نوآوری
۱۵۵	۹-۷ زنان و کار آفرینی سبز
۱۵۵	۹-۸ تعریف کسب و کار زنانه
۱۵۶	۹-۹ موانع کار آفرینی زنان
۱۵۷	۹-۱۰ نشانه‌هایی از تغییر
۱۵۸	۹-۱۱ نظریه اجتماعی شدن جنسیتی

۱۵۹	۹-۱۲. پیشنهادها
۱۶۲	۹-۱۳. یک راهنمای کلی
۱۶۵	۹-۱۴. خلاصه
۱۶۶	۹-۱۵. آزمون
۱۶۷	منابع

فصل دهم: بهره‌وری سبز

۱۷۱	هدف‌های کلی
۱۷۱	هدف‌های رفتاری
۱۷۳	۱۰-۱. مقدمه
۱۷۴	۱۰-۲. تعریف بهره‌وری
۱۷۵	۱۰-۳. سطوح بهره‌وری
۱۷۵	۱۰-۴. فرهنگ بهره‌وری
۱۷۷	۱۰-۵. اهم علل پایین بودن بهره‌وری
۱۷۹	۱۰-۶. اندازه‌گیری بهره‌وری
۱۷۹	۱۰-۷. بهره‌وری سبز
۱۸۲	۱۰-۸. تفاوت بهره‌وری سبز و تولید پاک
۱۸۲	۱۰-۹. شاخص بهره‌وری سبز
۱۸۳	۱۰-۱۰. خلاصه
۱۸۴	۱۰-۱۱. آزمون
۱۸۵	منابع

فصل یازدهم: مسئولیت شهروندان و جامعه مدنی

۱۸۷	هدف‌های کلی
۱۸۷	هدف‌های رفتاری
۱۸۹	۱۱-۱. مقدمه

۱۹۰	۱۱-۲. حقوق و تکالیف شهروندی
۱۹۱	۱۱-۳. ویژگی‌های یک شهروند هوشمند و فعال
۱۹۲	۱۱-۴. اهمیت نظارت شهروندی
۱۹۵	۱۱-۵. نتیجه‌گیری
۱۹۷	۱۱-۶. پیشنهادها
۲۰۰	۱۱-۷. خلاصه
۲۰۱	۱۱-۸. آزمون
۲۰۲	منابع

پیوست ۱: نمونه‌هایی از مدیریت سبز

۲۰۵	کانادا
۲۰۶	سنگاپور
۲۰۶	اردن
۲۰۷	سريلانكا
۷۰۲	کمپانی ای.بی.ام.
۲۰۸	کمپانی سونی
۲۰۹	منابع
۲۱۱	واژه‌نامه

منابع

۲۱۷	منابع فارسی
۲۱۹	منابع انگلیسی

نمایه

۲۲۹	نمایه موضوعی
۲۳۷	نمایه اسامی

پیشگفتار

در سه دهه اخیر در مجامع علمی و پژوهشی در مورد مببحث توسعه پایدار مطالب بسیاری گفته و نوشته شده است. تعداد زیادی از صاحب نظران و دانش پژوهان درباره ضرورت توجه به الزامات توسعه پایدار قلم فرسایی کرده اند و کوشیده اند، سطح آگاهی جوامع را در این زمینه ارتقا دهند. البته هم زمان با مساعی مزبور، منتقدانی نیز نسبت به توسعه پایدار با عینک نقد نگریسته اند و تلاش کرده اند تا کاستی ها و نارسائی های آن را برش زنند.

نگارنده نیز در برخی از تألیفات پیشین از جمله کتاب های «توسعه پایدار» و «کم رانی مبتنی بر پایداری با تأکید بر حفاظت محیطی»، درباره مفاهیم بنیادین توسعه پایدار، راه های پایداری، هنجارها و الزامات آن، مطالبی را به تفصیل مطرح کرده است.

در کتاب حاضر، با توجه به محتوای آرای موافق و مخالف نظریه توسعه پایدار، نویسنده، نظریه توسعه مذکور را با نگاهی جامع و چند بُعدی تحلیل کرده و به جای تردید در اصل نظریه توسعه پایدار، انتقادهای مستدل و موجه را پذیرفته و برای بهبود و تکمیل آن تلاش کرده است و سپس نظر خود را با دیدی یکپارچه و همه جانبه، به صورتی کل نگر و نظام گرا با عنوان «توسعه پایدار جامع» مطرح کرده است. از این طریق، توسعه پایدار را بسط مفهومی داده و در قالب مقوله ای شش محوره تبیین نموده و ابعاد گوناگون آن را به بحث گذارده است.

به این علت که توضیحات مبسوط و کامل درباره کلیه زوایای نظریه «توسعه پایدار جامع»، اشراف و تسلط بر تک تک ابعاد مطروحه را می طلبد، نگارنده بر آن شد که بر ابعاد مدیریتی و محیطی آن تأکید نماید و توصیف و تشریح سایر ابعاد را به متخصصان ذی صلاح و آگاه در آن ابعاد بسپارد.

در زمینه ابعاد مدیریتی و محیطی، درباره مفهوم مدیریت سبز و فلسفه آن بحث شده است. دلایل لزوم اعمال مدیریت سبز مطرح شده و بر نقش طبیعت به عنوان سرمایه ای ارزشمند در جهان هستی و همچنین بر جایگاه طبیعت در فرهنگ بومی ما تأکید شده است. هدف از طرح این بحث، مجاب کردن خوانندگان در خصوص اهمیت این نوع نگرش مدیریتی و همچنین ضرورت پیاده سازی آموزه های آن در عمل است. در فصول بعدی به سایر موضوعات اساسی در مدیریت سبز از جمله، چگونگی تدوین استراتژی سبز، اصول طراحی سبز، لزوم توجه به کارایی محیطی، ضرورت کاهش رد پای محیطی و مدیریت پسماند پرداخته شده است. با توجه به اهمیت و ضرورت کارآفرینی سبز در توسعه پایدار، پس از طرح کلیاتی در باب کارآفرینی، مباحث مربوط به «ارایینی سبز» و به ویژه نقش زنان در این زمینه مطرح شده است.

برای اینکه مدیران و کارآفرینان سبز، حرکت جامعه را در مسیر «توسعه پایدار جامع» تسریع کنند، لازم است که بهره وری سبز را سروجه کار خود قرار دهند؛ از این رو، در ادامه مطلب درباره موضوع بهره وری سبز توضیحاتی کلی و اجرائی ارائه شده است. بدیهی است که علاقه مندان به فنون و شیوه های عملیاتی بهره وری سبز می توانند به منابعی که در این زمینه موجود است مراجعه نمایند.

فصل بعدی به بحث در خصوص مسئولیت شهروندان و جامعه مدنی و نقش و اهمیت مشارکت فعالانه آنان در پیاده سازی آموزه های توسعه پایدار جامع اختصاص یافته است. کتاب حاضر حالتی چند رشته ای داشته و مفاهیم مدیریتی، مطالب اجتماعی و مباحث مرتبط با توسعه را با نظم و نسق علمی تلفیق کرده و بدین طریق گستره مخاطبان را بسط داده است. از این رو، در جامعه دانشگاهی برای دانشجویان در انواع رشته های مدیریت، توسعه، کارآفرینی، مهندسی صنایع و حفاظت محیط زیست، مفید است. علاوه بر دانشگاهیان، مدیران، کارگزاران و کارشناسانی که عملاً امور اجرایی جامعه را عهده دار هستند و همچنین

فعالان محیط‌زیست نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.
انتظار می‌رود که با مطالعه این کتاب، نگرش صرفاً اقتصادی در مباحث توسعه‌ای و مدیریتی
تعدیل و اصلاح شود و انگیزه فعالیت در عرصه فعالیت‌های سبز در مخاطبان تقویت شود.
امید است که کسب و کارهای موجود نسبت به اهمیت مسئولیت اجتماعی خود در قبال جامعه
وقوف بیشتری حاصل نمایند. با بهره‌گیری از دانش‌های نوین و تکنولوژی‌های پیشرفته،
به خلاقیت و نوآوری دست بزنند و با عملکرد مثبت خود الگوی شایسته‌ای برای جوانان
جویای کار در کشور باشند.
نگارنده راهنمایی‌ها و انتقادهای سازنده خوانندگان را مغتنم شمرده و در ویرایش‌های آتی
کتاب از آنها بهره خواهد برد.

شمس السادات زاهدی
استاد دانشگاه علامه طباطبائی

تیر ماه ۱۳۹۵